RELIGIJNOŚĆ POLSKIEJ LITERATURY

LA RELIGIOSITÀ NELLA LETTERATURA POLACCA

Bogurodzica

Bogurodzica – średniowieczna pieśń z XIII w. skierowana do Maryi jest najstarszym polskim tekstem literackim. Była nieformalnym hymnem Polski.

Maryja – Matka Boga - Theotokos

Bogurodzica, dziewica, Bogiem sławiena Maryja!
Twego syna, Gospodzina, matko zwolena Maryja,
Zyszczy nam, spuści nam.
Kiryjelejzon.

O Madre di Dio vergine,
attraverso Dio glorificata Maria,
Di tuo figlio, il Signore,
madre eletta, o Maria,
guadagnaci e mandaci (il favore)
Kyrie eleison (gr. Signore, pietà!)

Bogurodzica, un canto medievale del XIII secolo indirizzata a Maria, è il più antico testo letterario polacco. Era un inno informale della Polonia.
Maria - Madre di Dio - Theotokos

Polski mit maryjny
Il mito mariano polacco

Bogurodzica pod Grunwaldem w 1410.

Bogurodzica jako hymn śpiewany przed bitwą stanowiła istotny element rywalizacji duchowej między Polakami a Krzyżakami.

Polacy wybrali pieśń w języku narodowym, chociaż ich literatura była wówczas przeważnie łacińska. *Bogurodzica* podkreśla odrębność narodową. Śpiewając religijną pieśń maryjną, Polacy potwierdzają swoją równorzędną pozycję wobec Zakonu Krzyżackiego.

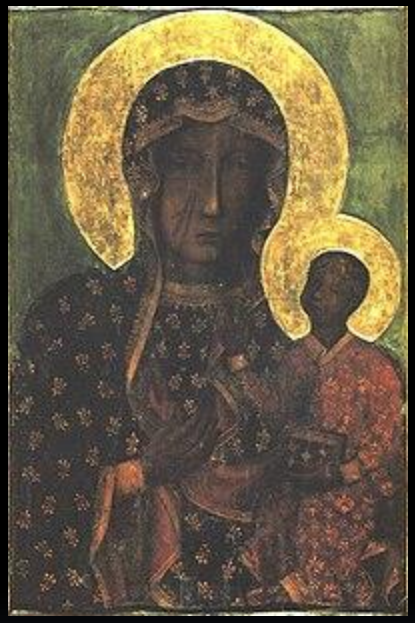

Jan Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*

Bogurodzica a Grunwald nel 1410.

Come inno cantato prima della battaglia, *Bogurodzica* fu una parte importante della rivalità spirituale tra i Polacchi e i Cavalieri Teutonici. I polacchi scelsero un canto nella loro lingua nazionale, sebbene la letteratura dell'epoca fosse prevalentemente latina. *Bogurodzica* sottolinea la distinzione nazionale dei polacchi. Con questo canto mariano i polacchi confermano la loro posizione di parità nei confronti dell'Ordine Teutonico.

Czarna Madonna
La Madonna Nera

Czarna Madonna - cudowny obraz umieszczony na Jasnej Górze w Częstochowie. Miejsce kultu i pielgrzymek.

La *Madonna Nera* - immagine considerata miracolosa situata a Jasna Góra, a Częstochowa. È un luogo di culto e di pellegrinaggio.

Adam Mickiewicz: *Pan Tadeusz*

Panno Święta, co **Jasnej bronisz Częstochowy**
I w Ostrej świecisz Bramie! Ty, co gród zamkowy
Nowogródzki ochraniasz z jego wiernym ludem!
Jak mnie dziecko do zdrowia powróciłaś cudem
(…)
Tak nas powrócisz cudem na Ojczyzny łono.

Madre Santissima, che difendi la chiara Częstochowa
E risplendi in Ostra Brama! Tu che proteggi la fortezza
di Nowogródek e il suo popolo fedele!
Come a me bambino hai restituito la salute
(…)
Così noi miracolosamente
Rendi al sacro grembo.

Polski mit maryjny

Jan Suchodolski, *Obrona Jasnej Góry*

Jasna Góra w Częstochowie – istota polskiej tożsamości.

Podczas najazdu Szwedów w 1655 r. na Polskę dopiero Jasna Góra zatrzymała najeźdców. Walka o Jasną Górę i obrona klasztoru urosły do rangi symbolu. Od momentu zatrzymania wrogów zaczyna zmieniać się bieg wojny. Król Jan Kazimierz we Lwowie zawierza naród polski Maryi – od tego momentu Maryja nazywa jest Królową Polski.

Jasna Góra a Częstochowa: storicamente rappresenta l'essenza dell'identità polacca.Durante l'invasione della Polonia da parte degli svedesi nel 1655, fu solo Jasna Góra a fermare gli invasori. La battaglia per Jasna Góra e la difesa del monastero assunsero uno status simbolico. Dal momento in cui i nemici furono fermati, il corso della guerra iniziò a cambiare. Il re Jan Kazimierz affida la nazione polacca a Maria, da quel momento Maria viene chiamata Regina di Polonia.

Kult maryjny w czasie niewoli
Il mito mariano ai tempi della prigionia

W czasach rozbiorów w XIX wieku kult maryjny dawał narodowi polskiemu nadzieję. Szczególnie wyobrażenia Maryi pod krzyżem oraz Maryi płaczącej nad ciałem swojego syna (pieta) stały się symbolem polskiego cierpienia. Do tych samych wątków odwołuje się sto lat później literatura II wojny i okupacji.

All'epoca delle spartizioni, nel XIX secolo, la devozione mariana diede speranza alla nazione polacca. In particolare, le immagini di Maria sotto la croce e di Maria che piange sul corpo del figlio (pietà) divennero simboli della sofferenza polacca. Un secolo dopo, la letteratura della Seconda guerra mondiale e dell'occupazione fa riferimento agli stessi temi.

Adam Mickiewicz: *Dziady*

Słuchaj, ty! – tych mnie imion przy kielichach wara.
Dawno nie wiem, gdzie moja podziała się wiara,
Nie mieszam się do wszystkich świętych z litaniji.
Lecz nie dozwolę bluźnić imienia Maryi.

Ascolta! Non mescolare quei santi nomi al tuo calice.

Da tempo non so dove sia andata a finire la mia fede

Non mi immischio in tutti i santi della litania, ma non permetterò

di bestemmiare il nome di Maria.

Krzysztof Kamil Baczyński: *Modlitwa do Bogurodzicy*

Któraś wiodła jak bór pomruków
ducha ziemi tej skutego w zbroi szereg,
prowadź nocne drogi jego wnuków,
byśmy milcząc umieli umierać.

Któraś była muzyki deszczem,
a przejrzysta jak świt i płomień,
daj nam usta jak obłoki niebieskie,
które czyste — pod toczącym się gromem.

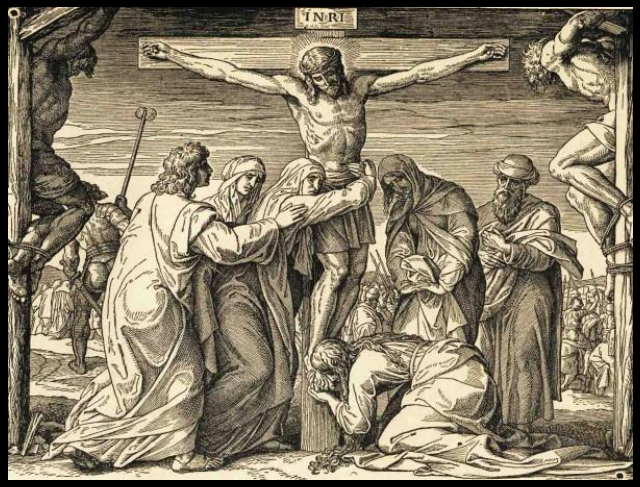
Która ziemi się uczyłaś przy Bogu,
w której ziemia jak niebo się stała,
daj nam z ognia twego pas i ostrogi,
ale włóż je na człowiecze ciała.

Któraś serce jak morze rozdarła
w synu ziemi i synu nieba,
o, naucz matki nasze,
jak cierpieć trzeba.

Która jesteś jak nad czarnym lasem
blask — pogody słonecznej kościół,
nagnij pochmurną broń naszą,
gdy zaczniemy walczyć miłością.

Tu che come un bosco di sussurri/portasti lo spirito di questa terra chiuso nelle armature,/
conduci le vie notturne dei suoi pronipoti/ perché tacendo sappiano morire./
Tu che fosti una musica di pioggia/ e trasparente come l'aurora e la fiamma,/
porgici, celesti nuvole, le labbra purissime/ sotto il tuono che rotola.
Tu che imparasti la terra accanto a Dio,/ tu, in cui la terra è divenuta il cielo, /
dacci e la cinta e gli sproni del tuo fuoco,/ ma cingili a dei corpi umani./
Tu che in due dividesti il tuo cuore/ come un mare nel figlio della terra e nel figlio del cielo,
oh, insegna, insegna alle nostre madri come bisogna soffrire.

Pieta i Stabat Mater

La signora Rollison - l'eroina di *Dziady*, parte III di Adam Mickiewicz - è la madre di uno dei patrioti polacchi imprigionati dal regime zarista. È vedova e cieca. Suo figlio è in prigione da un anno. Viene picchiato e torturato. La madre si reca dal senatore Novosilcov - il torturatore - per chiedere pietà per il figlio. Si lascia umiliare e buttare fuori dal carcere.

Pani Rollison – bohaterka *Dziadów* cz. III Adama Mickiewcza - to matka jednego z więzionych przez carat polskich patriotów. Jest wdową i jest niewidoma. Syn od roku przebywa w więzieniu. Jest bity i torturowany. Matka udaje się do Senatora Nowosilcowa – oprawcy, by prosić o łaskę dla syna. Daje się upokarzać i wyrzucać.

Mesjanizm czyli Polska wybrana
Messianismo ovvero la Polonia prescelta

W XIX wieku między wielkimi powstaniami polskimi przeciwko zaborcom zrodziła się w polskiej myśli religijno-filozoficznej idea ziemskiego zbawienia ludzkości. Opierała się ona na przekonaniu, że Polska została wybrana przez Boga, jak niegdyś Izrael, aby poprowadzić całą Europę ku wolności. Aby to stało się możliwe, Polska, podobnie jak niegdyś Chrystus, musi cierpieć – umrzeć za inne narody, ale zmarwtychwstanie i da wszystkim ludom upragnioną wolność. Taki obraz Polski jako Mesjasza został ugruntowany przez najsławniejsze dzieło romantyczne – *Dziady* cz. III Adama Mickiewicza.

Nel XIX secolo, tra le grandi rivolte polacche contro gli spartitori, nacque nel pensiero religioso-filosofico polacco l'idea della salvezza terrena dell'umanità. Si basava sulla convinzione che la Polonia fosse stata scelta da Dio, come un tempo Israele, per guidare tutta l'Europa verso la libertà. Affinché ciò sia possibile, la Polonia, come Cristo, deve soffrire - morire per le altre nazioni, ma morire e dare a tutti i popoli la tanto agognata libertà. Questa immagine della Polonia come Messia fu cementata dalla più famosa opera romantica di Adam Mickiewicz, *Dziady* parte III.

Dziady – Widzenie ks. Piotra
Dziady: la visione di padre Piotr

Ach Panie! Już widzę krzyż — Ach, jak długo, długo
Musi go nosić — Panie, zlituj się nad sługą!
Daj mu siły, bo w drodze upadnie i skona!
Krzyż ma długie, na całą Europę ramiona,
Z trzech wyschłych ludów, jak z trzech twardych drzew ukuty.
Już wleką: już mój Naród na tronie pokuty;

Rzekł: »pragnę« — Rakus octem, Borus żółcią poi;
A matka Wolność u nóg zapłakana stoi.
Patrz! Oto żołdak Moskal z kopiją przyskoczył,
I krew niewinną mego narodu wytoczył.
Cóżeś zrobił najgłupszy, najsroższy z siepaczy?
On jeden poprawi się i Bóg mu przebaczy!

Mój kochanek! Już głowę konającą spuścił,
Wołając: »Panie! Panie! za coś mię opuścił!«
On skonał!

Ah Signore! Veggo già la croce... Oh quanto, quanto a lungo dovrà portarla... Signore, abbi pietà del tuo servo; dàgli forza, perchè cadrà sulla via e morrà!... La croce formata di tre popoli disseccati come tre legni durissimi stende le sue lunghe braccia sull'Europa intera... già lo inchiodano: già il popolo mio è sul trono della espiazione: Ha detto « ho sete ». Rakus lo abbevera d'aceto e Borus (32) di fiele; e la madre sua, la Libertà gli sta a' piedi desolata. Guarda! Ecco un soldato moscovita lo trafigge colla lancia, e fa sgorgare il sangue innocente del mio popolo... Cos'hai tu fatto o il più stupido e il più feroce fra gli sbirri?... Egli soltanto però si emenderà, e Dio gli perdonerà!... Oh mio diletto!... Già ha chinato il capo agonizzante, esclamando: Signore! Signore! Perchè mi hai abbandonato?... È spirato!...

Wiek XX – indywidualizacja wiary
Il XX secolo: la fede individuale

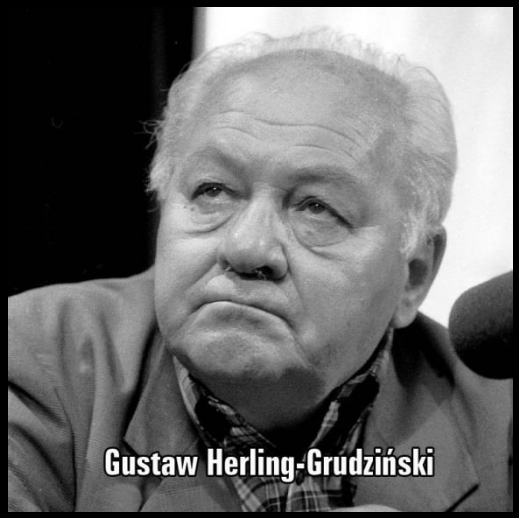
Po doświadczeniach II wojny światowej i wprowadzeniu do Polski komunizmu w polskiej obyczajowości widać wyraźny kryzys. Jest to związane zarówno z pytaniami o zło (jak możliwy jest Bóg po Auschwitz?) jak i szykanami politycznymi. Religia stała się doświadczeniem bardziej indywidualnym, prywantym. W wymiarze społecznym religia stała się jedynie bronią przeciwko totalitaryzmowi, miejscem formowania się opozycji.

Dopo l'esperienza della Seconda guerra mondiale e l'introduzione del comunismo in Polonia, c'è una chiara crisi etico-morale. Questa è legata sia alle questioni del male (*Come è possibile Dio dopo Auschwitz*?) sia alla persecuzione politica. La religione diventa un'esperienza più individuale e privata. Nella dimensione sociale, la religione diventa invece un'arma contro il totalitarismo, un luogo di eleborazione dell'opposizione.

Wiara w sytuacji zagrożenia
La fede in situazioni di pericolo

Jedną z dróg powojennej literatury reprezentuje Gustaw Herling-Grudziński, pisarz, ale i więzień łagrów, potem oficer Armii Polskiej pod dowództwem generała Józefa Maczka, biorący udział w kampanii we Włoszech.

Uwaga Herlinga-Grudzińskiego skupia się na zagadnieniach cierpienia, zła, namiętnosci, sprawiedliwości. W opowiadaniach, powieściach, dziennikach zadaje pytania o wyznacnziki człowieczeństwa w nie-ludzkim świecie i nie-ludzkich warunkach. Służy temu analiza problemów moralnych, religijnych, egzystencjalnych, społecznych.

1919-2000

Una delle strade della letteratura del dopoguerra è rappresentata dallo scrittore Gustaw Herling-Grudziński, prigioniero dei gulag, poi ufficiale dell'esercito polacco sotto il generale Anders, partecipò alla campagna per la liberazione dell'Italia.

L'attenzione di Herling-Grudziński si è concentrata sui temi della sofferenza, del male, della passione e della giustizia. Nei suoi racconti, romanzi e diari si interroga su quali sfide deve intraprendere l'umanità in un mondo non umano e in condizioni non umane. L'analisi di problemi morali, religiosi, esistenziali e sociali serve a questo scopo.

Tadeusz Różewicz

Tadeusz Różewicz sceglie una strada diversa. Il poeta si pone continuamente domande sulle conseguenze nel mondo. Si chiede se la fede sia possibile di fronte alle esperienze della guerra. Viene definito un poeta ateo e un poeta del sacro, un poeta religioso e un poeta (non) religioso allo stesso tempo.

1921-2014

Bez

największym wydarzeniem
w życiu człowieka
są narodziny i śmierć
Boga

ojcze Ojcze nasz
czemu
jak zły ojciec
nocą

bez znaku bez śladu
bez słowa

czemuś mnie opuścił
czemu ja opuściłem Ciebie

życie bez boga jest możliwe
życie bez boga jest niemożliwe

przecież jako dziecko karmiłem się
Tobą
jadłem ciało
piłem krew

może opuściłeś mnie
kiedy próbowałem otworzyć
ramiona
objąć życie

lekkomyślny
rozwarłem ramiona
i wypuściłem Ciebie

a może uciekłeś
nie mogąc słuchać
mojego śmiechu

SENZA

gli eventi più grandi
nella vita di un uomo
sono la nascita e la morte
di Dio

padre Padre nostro
perché
come un padre cattivo
di notte

senza segni senza tracce
senza una parola

perché mi hai abbandonato
perché io ho abbandonato
Te

la vita senza dio è possibile
la vita senza dio è impossibile

eppure da bambino mi nutrivo
di Te
mangiavo il corpo
bevevo il sangue

forse mi hai abbandonato
quando tentavo di aprire
le braccia
a stringere la vita

incurante
ho spalancato le braccia
e Ti ho lasciato andar via

o forse sei fuggito
perché non sopportavi
la mia risata

Inną drogę wybiera Tadeusz Różewicz. Poeta nieustannie zadaje pytanie o konsewkencje w świecie. Pyta, czy możliwa jest wiara wobec doświadzceń wojny. Nazywa się go poetą ateistycznym i poetą *sacrum*, poetą religijnym i (bez)religijnym zarazem.

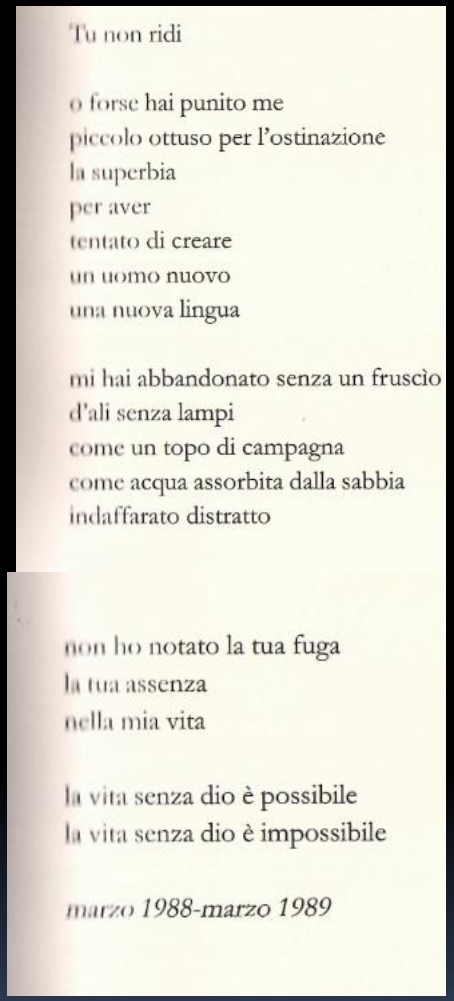
Tadeusz Różewicz

Ty się nie śmiejesz

a może pokarałeś mnie
małego ciemnego za upór
za pychę
za to
że próbowałem stworzyć
nowego człowieka
nowy język

opuściłeś mnie bez szumu
skrzydeł bez błyskawic
jak polna myszka
jak woda co wsiąkła w piach
zajęty roztargniony
nie zauważyłem twojej ucieczki
twojej nieobecności
w moim życiu

życie bez boga jest możliwe
życie bez boga jest niemożliwe

Tu non ridi

o forse hai punito me
piccolo ottuso per l'ostinazione
la superbia
per aver
tentato di creare
un uomo nuovo
una nuova lingua

mi hai abbandonato senza un fruscio
d'ali senza lampi
come un topo di campagna
come acqua assorbita dalla sabbia
indaffarato distratto

non ho notato la tua fuga
la tua assenza
nella mia vita

la vita senza dio è possibile
la vita senza dio è impossibile

marzo 1988-marzo 1989

Dopo la svolta politica e il cambio di regime del 1989, si assiste a un netto allentamento nel trattamento della religiosità in letteratura. L'atteggiamento postmoderno trasferito dall'Occidente apre la letteratura ad altre esperienze religiose non cristiane: induiste, buddiste e indigene. Una letteratura di questo tipo è offerta dalle opere di Olga Tokarczuk, l'ultimo premio Nobel polacco per la letteratura.

Olga Tokarczuk

Po przełomie politycznym i zmianie ustroju w 1989 r. w literaturze następuje wyraźnie rozluźnienie w traktowaniu religijności. Przeniesiona z Zachodu postawa ponowoczesna otwiera literaturę na inne – pozachrześcijańskie – doświadczenia religijne: hinduskie, buddyjskie, a także wierzenia rodzime. Taką literaturę proponuje twórczość Olgi Tokarczuk, ostatniej polskiej Noblistki w dziedzinie literatury.

Kilka słow o biografii

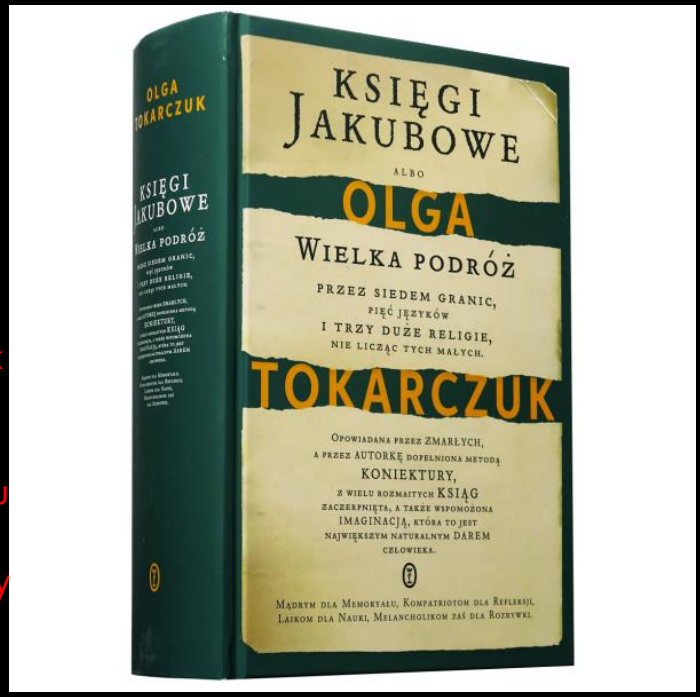
- Urodziła się w 1962 roku w Sulechowie, niewielkim miasteczku przy zachodniej granicy Polski. Jej kolejne miejsca zamieszkanai też charakteryzowały się prowincjonalnością, stąd jej zamiłowanie do tematyki peryferiów.
- Ukończyła studia psychologiczne na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie zjmowała się się teorią Carla Gustawa Junga o archetypiczności ludzkich zachowań oraz jaźni głębokiej. Zainteresowanie koncepją nieświadomości przełożyło się na zainteresowania twórcze, kreowanie sytuajci na pograniczy snu i rzeczywistości, budowanie narracji w opraciu o świadomość bohaterów.
- Pierwszą powieść *Powieść ludzi Księgi* napisała w 1993.
- W 1995 ukazała się jej druga powieść, *E.E.* Książka opowiada o dojrzewaniu dziewczynki, która nagle uzyskuje zdolności parapsychiczne
- Rok później ukazała się powieść, która okazała się literackim i komercyjnym sukcesem – *Prawiek i inne czasy*.

È nata nel 1962 a Sulechów, una piccola città al confine occidentale della Polonia. Anche nei suoi successivi luoghi di residenza predilige la provincia, contesto privilegiato della sua narrativa.
Si è laureata in psicologia all'Università di Varsavia, dove ha studiato le teorie di Carl Gustav Jung sulla natura archetipica del comportamento umano e sull'io profondo. Il suo interesse per il concetto di inconscio si è tradotto in interessi creativi, creando situazioni al confine tra sogno e realtà, costruendo narrazioni basate sulla coscienza dei personaggi.
Nel 1993 ha scritto il suo primo romanzo, *La gente del libro*.
Nel 1995 viene pubblicato il suo secondo romanzo, *E.E.*, che racconta la storia di una ragazza che acquisisce improvvisamente capacità parapsichiche.
L'anno successivo viene pubblicato un romanzo che si rivela un successo letterario e commerciale, *Prawiek i inne czasy*.

Księgi Jakubowe

Powieść przedstawia losy Jakuba Franka, twórcy żydowskiej sekty frankistów, kupca, kabalisty, rabina ruchu sabataizmu, cadyka, mistyka, filozofa, działacza społeczno-politycznego, reformatora religijnego, samozwańczego proroka, astrologa i alchemika. Ta niezwykle barwna postać zyjąc w XVIII wieku za czasów Augusta III zainspirowała Tokarczuk do ukazania Rzeczpospolitej jako miejsca dyskursu międzyreligijnego i międzykulturowego.
Jakub Lejbowicz Frank ogłasza, że jest Mesjaszem i tak na łonie judaizmu rodzi się herezja, która zostanie później okrzyknięta mianem frankizmu. Wyznawcy Franka odrzucają prawo mojżeszowe i Talmud na rzecz kabały wyznają wiarę w Trójcę Świętą i Pannę (utożsamianą czasem z Matką Boską), a nowe wierzenia przypieczętowują przejściem na katolicyzm. Kościół widzi w herezji Franka możliwosć zjednoczenia judaizmu z chrześcijaństwem, co byłoby wydarzeniem tyleż religijnym co politycznym.

Il romanzo presenta il destino di Jakub Frank, fondatore della setta ebraica dei Frankisti, mercante, cabalista, rabbino del movimento sabbatico, tzaddik, mistico, filosofo, attivista socio-politico, riformatore religioso, autoproclamatosi profeta, astrologo e alchimista. Questa figura straordinariamente colorita, vissuta nel XVIII secolo durante il regno di Augusto III, ha ispirato Tokarczuk a mostrare la Repubblica polacco-lituana come un luogo di discorso interreligioso e interculturale.
Jakub Lejbowicz Frank proclama di essere il Messia e così, nel seno del giudaismo, nasce un'eresia che sarà poi ricordata come frankismo. I seguaci di Frank rifiutano la legge mosaica e il Talmud a favore della Cabala, professano la fede nella Santissima Trinità e nella Vergine Maria (talvolta identificata con la Madre di Dio) e suggellano le loro nuove convinzioni con la conversione al cattolicesimo. La Chiesa vede nell'eresia di Frank la possibilità di unire l'ebraismo al cristianesimo, il che sarebbe un evento tanto religioso quanto politico.

"Księgi Jakubowe albo wielka podróż przez siedem granic, pięć języków i trzy duże religie, nie licząc tych małych„ zostaław wydana w 2017 r, i stała się opus magnum pisarki, za które otrzymała Nagrodę Nobla.

„Księgi Jakubowe o il grande viaggio attraverso sette confini, cinque lingue e tre grandi religioni, senza contare le piccole" è stato pubblicato nel 2017 ed è diventato l'opera magna della scrittrice, per la quale ha vinto il Premio Nobel.

Nagroda Nobla - 2018

Dziś problem polega – zdaje się – na tym, że nie mamy jeszcze gotowych narracji nie tylko na przyszłość, ale nawet na konkretne „teraz", na ultraszybkie przemiany dzisiejszego świata. Brakuje nam języka, brakuje punktów widzenia, metafor, mitów i nowych baśni. Jesteśmy za to świadkami, jak te nieprzystające, zardzewiałe i anachroniczne stare narracje próbuje się wprzęgnąć do wizji przyszłości, może wychodząc z założenia, że *lepsze stare coś niż nowe nic*, albo próbując w ten sposób poradzić sobie z ograniczeniem własnych horyzontów. Jednym słowem – brakuje nam nowych sposobów opowiadania o świecie.

Il problema oggi - a quanto pare - è che non abbiamo ancora narrazioni pronte non solo per il futuro, ma nemmeno per l'"adesso" concreto, per le trasformazioni ultraveloci del mondo di oggi. Manca il linguaggio, mancano i punti di vista, mancano le metafore, i miti e le nuove favole. Assistiamo invece a come queste vecchie narrazioni, incompatibili, arrugginite e anacronistiche, cerchino di essere inserite in una visione del futuro, forse partendo dal presupposto che meglio il vecchio qualcosa che il nuovo niente, o nel tentativo di far fronte alla limitazione dei propri orizzonti. In una parola, ci mancano nuovi modi di raccontare il mondo.